

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 2/2012 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 32 kap. 11 och 12 § i strafflagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 19 december 2011 regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 32 kap. 11 och 12 § i strafflagen (RP 138/2011 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Matti Marttunen, justitieministeriet
- polisinspektör Antti Simanainen, inrikesministeriet

- tingsdomare Riitta Savolainen, Helsingfors tingsrätt
- riksåklagare Matti Nissinen, Riksåklagarämbetet
- häradsfogde Visa Kallio, Utsökningsverket i Helsingfors härad
- polisinspektör Matti Rinne, Polisstyrelsen
- advokat Tuula Ylinen, Finlands Advokatförbund
- professor Kimmo Nuotio
- tf. professor i straffrätt Jussi Tapani.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- centralkriminalpolisen.

PROPOSITIONEN

I denna proposition föreslår regeringen ändringar i strafflagens kapitel om häleri- och penningtvättsbrott.

Enligt förslaget ska det i de situationer som anges närmare i lagen vara möjligt att bestraffa en person för penningtvätt även när personen själv har medverkat till det brott som föregick

penningtvätten. Dessutom ska ett skadestånd till målsäganden i förbrottet och en förverkandepåföljd som hänför sig till penningtvätten samordnas så att målsägandens rättigheter tryggas på ett bättre sätt än i dag.

Lagen avses träda i kraft den 1 maj 2012.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Penningtvätt är omvandling eller överföring av egendom med ursprung i brottslig verksamhet till laglig affärsverksamhet så att pengarnas fak-

tiska ursprung döljs. Enligt 32 kap. 6 § i strafflagen är penningtvätt en straffbar handling. Syftet med kriminaliseringen är att skydda den lagliga ekonomin.

Behovet att ändra strafflagens bestämmelser om penningtvätt har granskats i två etapper. År 2010 preciserades rekvisitet för penningtvätt genom att "innehav" också blev en gärningsform och genom att "för att bereda sig eller någon annan nytta" lades till som ytterligare bestämning. Dessutom blev internationell rättshjälp möjlig i större utsträckning vid penningtvättsbrott. Dessa ändringar trädde i kraft den 1 juni 2011.

Den nu aktuella propositionen gäller sista etappen av lagstiftningsprojektet avseende penningtvättsbrott. Propositionen gäller främst kriminalisering av s.k. självtvätt. Med självtvätt avses "ett förfarande där förövaren av det brott som föregick penningtvätten (förbrottet) tvättar egendom eller vinning som han eller hon har förvärvat genom sitt eget brott". Bakom förslaget ligger upprepad kritik från arbetsgruppen för finansiella åtgärder (FATF) som arbetar i anknytning till OECD mot att självtvätt inte kriminaliserats i vår nationella lagstiftning. Största delen av Europas länder har kriminaliserat självtvätt.

Enligt vår strafflag är penningtvätt en accessorisk gärning som alltid förutsätter ett förbrott som ger den egendom eller vinning som senare tvättas. Om den som gjort sig skyldig till penningtvätt själv medverkat till förbrottet döms personen för närvarande inte för penningtvätt. Enligt den gällande lagstiftningen är penningtvätt i så fall en straffri gärning som följer på förbrottet. Detta bygger på ett synsätt enligt vilket penningtvätten bedöms i tillräcklig utsträckning redan när straff döms ut för förbrottet, eftersom penningtvätt beaktats i straffskalorna för förbrotten.

Med beaktande av nuläget kräver en kriminalisering av självtvätt att man noga överväger huruvida sådana bestämmelser behövs och om straffrättsliga principer utgör ett hinder för sådan reglering. Det har under behandlingen i lagutskottet tydligt framgått att en kriminalisering av självtvätt är ett komplicerat tema.

Efter att ha granskat propositionen har lagutskottet kommit fram till att självtvätt bör kriminaliseras. Utskottet har då särskilt fäst avseende vid att straffbarheten i 32 kap. 11 § 1 mom. i strafflagen har utvidgats restriktivt och med av-

gränsande villkor: en person kan i fortsättningen dömas för självtvätt, om penningtvättsbrottet, med beaktande av hur fortgående och planmässiga de olika gärningarna är, utgör den väsentligaste och mest klandervärda delen av brotten i fråga. Utgångspunkten kommer således även fortsättningsvis att vara att självtvätt är en gärning efter förbrottet som inte bestraffas och att penningtvättsbrottens straffbarhet utvidgas bara till de allra mest klandervärda gärningarna.

Syftet med propositionen är att åtgärda nuläget, i synnerhet i de fall där penningtvättarens medverkan i förbrottet är obetydlig. I dagens läge kan en penningtvättare även i sådana fall utföra penningtvätt av pengar som förvärvats genom förbrottet utan att riskera straff för penningtvätt, även om han eller hon bara skulle ha varit obetydlig medhjälpare till förbrottet. Detta kan anses vara problematiskt särskilt när man bekämpar internationell narkotikabrottslighet och annan organiserad ekonomisk brottslighet. Det finns inga systematiska undersökningar av hur vanliga fallen med sådana obetydliga medhjälpare är, men förundersöknings- och åklagarmyndigheterna har i praktiken observerat problemen med nuläget.

De straffrättsliga principerna utgör enligt utskottets mening inget hinder för en utvidgning av penningtvättsbrottens straffbarhet till självtvätt på det sätt som regeringen föreslår, eftersom det i de fall som relaterats ovan är möjligt att anse att penningtvätt inte beaktas i tillräcklig utsträckning vid bestraffning för förbrottet. Det strider inte heller mot *ne bis in idem*-förbudet om självtvätt blir straffbart på föreslaget sätt, eftersom det enligt utskottets uppfattning inte är fråga om att dömas två gånger för samma gärning.

Därför tillstyrker lagutskottet en utvidgning av penningtvättsbrottens straffbarhet till självtvätt i enlighet med propositionen. Utskottet har ingenting att anmärka på själva innehållet i den föreslagna bestämmelsen.

Utskottet vill ändå ägna uppmärksamhet åt tillräknande och preskription av förbrottet, eftersom de sakkunniga som utskottet hört har haft olika uppfattningar om dessa frågor. Enligt pro-

positionsmotiven kräver en dom för penningtvätt inte att också förbrottet tillräknas personen i fråga, trots att detta är möjligt enligt den föreslagna bestämmelsen. Huruvida båda gärningarna tillräknas gärningsmannen eller inte kommer således enligt motiveringen att avgöras i rättspraxis. I det arbetsgruppsbetänkande som föregick propositionen ansågs det däremot att även förbrottet ska tillräknas gärningsmannen för att denne ska kunna dömas för självtvätt. Regeringen har således inte tagit med denna avgränsning i propositionen. Av positionsmotiven framgår det vidare att självtvätt är straffbart trots att förbrottet preskriberats i de fall där någon enligt propositionen kan dömas för självtvätt.

Laguskottet instämmer i det som regeringen säger i motiven, dvs. att det rent principiellt är i viss mån problematiskt att grunda regleringen på att det vid självtvätt inte förutsätts att förbrottet tillräknas förövaren. Detta beror på att självtvätt hänger nära samman med förbrottet, och därför kan man anse att det inte finns några pengar som kan bli föremål för självtvätt om förbrottet inte tillräknas gärningsmannen. Enligt utskottet finns det emellertid vägande skäl att inte ställa stränga krav på tillräknande av förbrottet och på att det brottet inte får vara preskriberat. Till att börja med kan man konstatera att några sådana krav i rättspraxis inte heller ställts i andra fall av penningtvätt där penningtvättaren gjort sig skyldig bara till penningtvätt utan att vara delaktig i förbrottet. Utskottet anser att det av konsekvens- och tydlighetsskäl är motiverat att tillämpa samma principer på självtvättsfall som på normal penningtvätt, om det inte finns vägande skäl att avvika från detta. Det blir då lättare att tolka och i praktiken tillämpa bestämmelserna om penningtvätt.

Lagen förutsätter åtgärder som avser egendom som förvärvats genom brott, vinning av brott eller egendom som kommit i stället för sådan egendom eller vinning för att penningtvätt ska vara straffbart. Därför behöver man ändå i praktiken utreda förbrottet för att ta reda på om det villkoret uppfylls. Av detta följer ändå inte att förbrottet ska tillskrivas gärningsmannen. Ett sådant krav skulle heller inte vara processekono-

miskt rimligt, särskilt inte i de fall där det enligt propositionen kan bli fråga om självtvätt, dvs. när det är fråga om grov penningtvätt och delaktigheten i förbrottet är obetydligt. I sådana fall är det däremot motiverat och ändamålsenligt att resurserna sätts in på att utreda det mest klandervärda brottet. Dessutom skulle det enligt utskottet uttryckligen med tanke på de fall som avses i propositionen vara problematiskt med krav på tillräknande av förbrottet och på att förbrottet inte får vara preskriberat. Kraven skulle kunna urvattna syftet med bestämmelserna, om ett förbrott med mildare straff även i fortsättningen förhindrar utdömmande av straff för grov penningtvätt, som bestraffas strängare. Exempelvis kan ett medgivande av delaktighet i ett ringa förbrott som är preskriberat leda till att gärningsmannen inte kan dömas för grov penningtvätt.

Det måste också beaktas att narkotika- och ekobrottsligheten är allt mer organiserad och gränsöverskridande, och då kan brotten och penningtvättsbrotten begås i olika länder. Krav på tillräknande av förbrottet för en självtvättsdom kan leda till att ingen kan dömas för självtvätt i Finland. Exempelvis går det inte att i Finland tillräkna ett skattebrott mot en annan stat.

Det kan också hända att ett krav på tillräknande av förbrottet skulle vara svårtolkat med avseende på lärorna om domars rättskraft och leda till risk för svåra återbrytningar av domar. En sådan situation kan uppkomma till exempel när det finns en lagakraftvunnen dom om straff för förbrottet och det senare framkommer ett penningtvättsbrott som döms som självtvätt och bestraffas strängare än förbrottet. Det kan då bli tvungnet att återbryta domen för förbrottet så att gemensamt straff kan dömas ut för båda brotten.

Enligt utskottets uppfattning ger 6 och 7 kap. i strafflagen möjlighet att påföra rättvisa straff för de samlade brotten. Om förbrottet tillräknas gärningsmannen måste straffmätningen ske med beaktande av hela det brott som förbrottet och självtvätten utgör. Om självtvätten här utgör den mer klandervärda delen av brottet är utgångspunkten när straffet mäts ut att det strängare straffet för penningtvättsbrott ska gälla. När gärningsmannen inte tillräknas förbrottet eller när

förbrottet har preskriberats påförs straff bara för penningtvättsbrottet.

För tydlighetens skull framför utskottet också sin åsikt att preskriptionen av åtalsrätten för självtvätt sker självständigt i förhållande till åtalsrätten för förbrottet. Detta ligger i linje med etablerad nationell och internationell praxis. Tidpunkten för brottet har betydelse för när preskriptionstiden anses börja. I fråga om gärningstiden vid penningtvättsbrott hänvisar utskottet till högsta domstolens avgörande HD 2006:39. Enligt det saknar det betydelse med avseende på uppfyllande av brottsrekvisitet om gärningsmannen efter att ha kommit i besittning av egendomen vidtar ytterligare åtgärder som gäller egendomen eller delar av den eller bara innehar den. Det är inte heller fråga om upprätthållande av ett åstadkommet olagligt tillstånd, och därmed kan gärningen inte anses vara ett s.k. fortgående brott. För sådana brott utgår gärningstiden först när det tillståndet upphör. Vidare sägs det i avgörandet att inte heller förvaring eller överföring av samma medel inneburit nya gärningar som skulle kunna eller borde ses som en del av samma brott som fick sin början när pengarna togs emot och vilka av den anledningen skulle kunna inverka förlängande på gärningstiden. Det framgår således av avgörandet att när rekvisitet för penningtvätt en gång uppfyllts kan nya åtgärder som gäller vinningen av brottet från samma gärningsmans sida i princip inte bedömas som separata brott från den ursprungliga penningtvättsgärningen, eftersom gärningsmannen kan tvätta samma egendom bara en gång.

Enligt den straffrättsliga legalitetsprincipens förbud mot retroaktiv kriminalisering får strängare brottspåföljd än vad lagstiftningen angav vid brottstillfället inte utdömas. För klarhetens skull konstaterar lagutskottet att det föreslagna 32 kap. 11 § 1 mom. i strafflagen kan tillämpas bara i fall där alla straffbarhetsvillkor uppfylls efter lagens ikraftträdande. Hela det samlade brott som avses i bestämmelsen ska således tidsmässigt infalla efter det att lagen har trätt i kraft.

Enligt strafflagens 32 kap. 12 § 1 mom., som gäller förverkandepåföljd i fråga om objektet för penningtvätt, ska egendom som varit föremål för ett brott som avses i 6, 7 eller 9 § dömas förverkad till staten. Ordalydelsen är av tvingande natur. Regeringen föreslår nu ett *nytt 3 mom.* till den paragrafen. Det ger möjlighet till sammanjämkning av förverkandepåföljden med skadeståndskravet från den som är målsägande i förbrottet. Utskottet ställer sig bakom en sådan ändring eftersom den medför en förbättring för målsägaren i förbrottet. Behovet av en bestämmelse som uttryckligen medger sammanjämkning har framkommit i samband med att utvidgningen av penningtvättsbrottens straffbarhet till självtvätt övervägdes. Det nya 3 mom. är emellertid mer allmänt hållet, vilket gör det möjligt att tillämpa bestämmelsen också i andra fall.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslaget utan ändringar.

Helsingfors den 16 mars 2012

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Anne Holmlund /saml
vordf. Lars Erik Gästgivars /sv
Johanna Jurva /saf
Markku Mäntymaa /saml
Aino-Kaisa Pekonen /vänst
Jaana Pelkonen /saml
Arto Pirttilahti /cent

Kristiina Salonen /sd
Kari Tolvanen /saml
Ari Torniainen /cent
Kaj Turunen /saf
Peter Östman /kd
ers. Raimo Piirainen /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.